Документ подписан простой электронной подписью
Информация о владельце:
ФИО: Сыров Игорь Анатольевич
Должность: Директор
Дата подписания: 28.06.2022 11:39:10
Уникальный программный ключ:
b683afe664d7e9f64175886cf9626a198149ad36

СТЕРЛИТАМАКСКИЙ ФИЛИАЛ
ФЕДЕРАЛЬНОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО БЮДЖЕТНОГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО
УЧРЕЖДЕНИЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ
«БАШКИРСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ»

Факультет ***Башкирской и тюркской филологии***
Кафедра ***Башкирской филологии***

Аннотация рабочей программы дисциплины (модуля)

дисциплина ***Б1.О.21 История башкирской литературы***

обязательная часть

Направление

44.03.05 ***Педагогическое образование (с двумя профилями подготовки)***
код наименование направления

Программа

Родной (башкирский) язык и литература, Русский язык

Форма обучения

Заочная

Для поступивших на обучение в
2020 г.

Стерлитамак 2022

1. Перечень планируемых результатов обучения по дисциплине, соотнесенных с установленными в образовательной программе индикаторами достижения компетенций

Формируемая компетенция (с указанием кода)	Код и наименование индикатора достижения компетенции	Результаты обучения по дисциплине (модулю)
ПК-1. Способен использовать теоретические и практические знания для постановки и решения исследовательских задач в предметной области и в области образования	ПК-1.1. Знает о знаково-символической природе и генезисе языковых и литературных явлений, факторах их исторического развития для объяснения актуальных проблем и тенденций развития языка и литературы	Обучающийся должен: Знать этапы историко-литературного процесса и творчество ведущих писателей, его оценку в литературоведении и критике
	ПК-1.2. Умеет интерпретировать лингвистические, историко-литературные, культурно-мировоззренческие явления и процессы в контексте общей динамики развития языка и литературы с учетом их использования для решения исследовательских задач	Обучающийся должен: Уметь анализировать художественные произведения в контексте всей истории родной литературы
	ПК-1.3. Владеет навыками комплексного поиска, анализа и систематизации информации по изучаемым проблемам языка и литературы с использованием научных и текстовых источников, научной и учебной литературы, информационных баз данных	Обучающийся должен: Владеть навыками литературоведческого анализа художественных текстов башкирской литературы

2. Цели и место дисциплины (модуля) в структуре образовательной программы

Цели изучения дисциплины:

1. сформировать у студентов знания в области родной литературы, закономерностей литературного процесса;
2. ознакомить особенностями основных этапов развития башкирской литературы;
3. сформировать понимание художественного своеобразия и значения литературного произведения в социокультурном контексте

Дисциплина изучается на 1, 2, 3, 4, 5, 6 курсах в 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 семестрах

3. Объем дисциплины (модуля) в зачетных единицах с указанием количества академических или астрономических часов, выделенных на контактную работу обучающихся с преподавателем (по видам учебных занятий) и на самостоятельную работу обучающихся

Общая трудоемкость (объем) дисциплины составляет 792 акад. ч.

Объем дисциплины	Всего часов Заочная форма обучения
Общая трудоемкость дисциплины	792
Учебных часов на контактную работу с преподавателем:	
лекций	46
практических (семинарских)	80
другие формы контактной работы (ФКР)	6,7
Учебных часов на контроль (включая часы подготовки):	34,8
экзамен	
дифференцированный зачет	
зачет	
курсовая работа	
Учебных часов на самостоятельную работу обучающихся (СР):	624,5
курсовая работа	

Формы контроля	Семестры
экзамен	2, 5, 11
дифференцированный зачет	4
зачет	8, 10
курсовая работа	10

4. Содержание дисциплины (модуля), структурированное по темам (разделам) с указанием отведенного на них количества академических часов и видов учебных занятий

4.1. Разделы дисциплины и трудоемкость по видам учебных занятий (в академических часах)

№ п/п	Наименование раздела / темы дисциплины	Виды учебных занятий, включая самостоятельную работу обучающихся и трудоемкость (в часах)			
		Контактная работа с преподавателем			СР
		Лек	Пр/Сем	Лаб	
2.17	Особенности развития башкирской литературы в 20-30-ые годы 20 века.	2	0	0	0
2.18	Башкирская поэзия в 30-ые годы. Разновидности жанров. Развитие жанра поэмы.	0	0	0	4
2.16	Жизнь и творчество Д.Юлтыя	0	2	0	0
2.15	Роль творчества М.Гафури в формирование реалистического метода	0	0	0	4
2.14	Позия М.Гафури	0	2	0	0
2.13	Жизнь и творчество Ш.Бабича.	0	2	0	0

2.12	Культура и литература в Башкортостане в 20-е годы XX века	0	0	0	4
2.19	Башкирская проза в 30-ые годы. Развитие малых жанров прозы.	0	0	0	4
2.20	Башкирская повесть (Г. Хайри, Д. Юлтый, И.Насыри и т.д.)	0	0	0	6
2.21	Формирование башкирского романа.	0	0	0	6
2.11	Становление башкирской драматургии в начале XX века	0	0	0	2
2.10	Жизнь и творчество С.Якшигулова	0	0	0	4
5.15	Творчество А.Абдуллин	0	4	0	20
4.9	Жанровое и стилевое разнообразие в башкирской драматургии. Историческая,социальная, психологическая, философская драма	0	0	0	4
2.27	Жизнь и творчество А. Тагирова	0	2	0	0
2.2	Особенности башкирской поэзия в 1900-1917-е гг.	0	0	0	6
2.3	Башкирская проза в 1900-1917-е гг.	0	0	0	6
2.4	Башкирская драматургия в 1900-1917-е гг.	0	0	0	6
1.12	Енисейские епитафии и «Гадательная книга»	0	0	0	10
2	**История башкирской литературы в 1900-1930-х годах**	**10**	**16**	**0**	**78**
4.8	Особенности башкирской «деревенской» прозы 60-70-х годов. Тема родной земли и судьбы деревни	2	0	0	0
4.6	Тема ВОВ в башкирской литературе. Тема героизма советского человека в творчестве И.Абдуллина, И.Гиззатуллина и др.	0	0	0	4
2.26	Жизнь и творчество Г. Хайри	0	2	0	0
2.5	Особенности башкирской поэзия в 20-е годы.	2	0	0	0
2.25	Башкирская поэма в 30-ые годы	0	0	0	6
2.24	Жизнь и творчество Г. Саляма	0	2	0	0
2.23	Развитие башкирской драматургии в 30-ые годы	0	0	0	4
2.22	Историко-революционные романы в башкирской литературы 30-ых годов.	0	0	0	2
2.9	Проза З.Хади	0	0	0	2
2.7	Башкирская драматургия в 20-е годы	2	0	0	0
2.8	Башкирская поэзия в начале XX века(С.Рахматуллин, Н.Юмрани, Г.Исанбирдин и др.)	0	0	0	4
2.6	Разновидности жанров башкирской прозы в 20-е годы	2	0	0	0
5.4	Культурная атмосфера в конце 1980-х – начале 90-х. «Гласность». «Возвращенная литература». Литература периода постсоветизма. Публицистика	2	0	0	0
1.15	Книга отца нашего Коркута	0	0	0	8
2.28	Жизнь и творчество И.Насыри	0	2	0	0
4.16	Жизнь и творчество Ф.Исянгулова	0	0	0	4
4.17	Жизнь и творчество Я.Хамматова	0	2	0	0

5.10	Проза Н.Мусина.	0	4	0	18,5
5.6	Проблематика и поэтика романов. Тема современности. Исторические романы. Классификация	2	0	0	10
5.7	Исторические романы А.Хакимова	0	4	0	10
5.8	Исторические жанровые формы в творчестве Б.Рафикова	0	2	0	20
5.9	Тема современности в романах Д.Булякова	0	2	0	20
2.1	Литературный процесс в начале XX века. Общие черты башкирской литературы 1900-1917-е гг.	2	0	0	0
5.3	Башкирская проза конца 80-х-начала 90-х годов (обзор). Поэтика современных рассказов. Социально-психологические рассказы.	2	0	0	0
5.2	Жанры и жанровые формы поэзии 70-х-начала 80-х годов XX века. Идейно-тематическое своеобразие. Концепция лирического героя. Образ деревни.	2	0	0	0
5.1	Предшествия и предпосылки современного этапа. Литература конца 70-х-начала 80-х годов XX века. Художественное сознание «семидесятых» - драматизм. Процессы расшатывания соцреализма	2	0	0	0
5	**История башкирской литературы в 80-90--е гг. XX в.**	**14**	**26**	**0**	**196,5**
4.22	Жизнь и творчество Ш.Янбаева	0	0	0	6
4.19	Жизнь и творчество Г.Ибрагимова	0	2	0	0
4.20	Жизнь и творчество Н.Наждми	0	2	0	0
4.18	Жизнь и творчество И.Абдуллина	0	2	0	0
4.15	Жизнь и творчество Р.Назарова	0	0	0	6
4.14	Жизнь и творчество Р.Гарипова	0	2	0	0
4.13	Жизнь и творчество З.Биишевой	0	2	0	0
1.10	Поэзия М.Акмуллы.	0	2	0	6
5.12	Проблемы человека и общества в современной башкирской литературе	2	0	0	20
1.11	Орхонские письменные памятники	0	0	0	10
1.13	Литература Турфанского оазиса	0	0	0	7
1.14	Юсуф Баласагунский «Кутадгу билиг»	0	0	0	10
5.5	Образы выдающихся личностей в литературе 1980-90-х гг. Историко-документальные жанры. Б.Рафиков «Карасакал», Р.Уметбаев «Генерал Кусимов», книга «Муса батыр» и др.	2	0	0	20
1.16	Махмуд Кашгари «Диван лугат ат-турк». Первый словарь на тюркском языке	0	0	0	8
1.17	Поэма Кул Гали «Киса Юсуф»	0	2	0	6
1.18	Творчество жырау (Асан Кайгы, Казтуган, Шалгыз и т.д.)	0	0	0	8
1.19	Традиции суфизма в башкирской литературе.	0	0	0	8
1.20	Творческое наследие Р.Фахретдинова.	0	2	0	4
5.16	Курсовая работа / Курсовой проект	0	0	0	8
1.9	Творчество Т.Ялсугул	0	0	0	10
1.8	Творчество А.Каргалы	0	0	0	10

4.12	Драматургия М.Карима	0	0	0	4
4.11	Проза М.Карима	0	0	0	4
4.10	Жизнь и творчество. Поэзия М.Карима	0	2	0	0
4.21	Жизнь и творчество К.Маргана	0	0	0	4
5.11	Творчество Г.Хусаинова. Жанр парса. Исторические повести и кисса в творчестве писателя. Роман «Кровавый 55»	0	4	0	10
5.14	Традиции классического реализма. Творчество Т.Гиниятуллина	0	4	0	20
5.13	Творчество Р.Султангареева.	0	2	0	20
1	**История башкирской литературы до начала XX века**	**4**	**10**	**0**	**157**
1.1	Введение в курс. Краткие сведения о формировании современных тюркоязычных народов, их культуры и литературы.	2	0	0	0
1.3	Роль башкирских просветителей в становлении национальных литератур Урало-Поволжья	0	0	0	10
1.4	Башкирская литература в период присоединения к России	0	2	0	4
1.5	Башкирская литература булгарского периода	0	0	0	10
1.6	Башкирская литература кыпчакского периода	0	0	0	10
1.7	Дастаны	0	0	0	10
1.2	Древнетюркская литература	2	0	0	4
2.29	Жизнь и творчество А. Карная.	0	0	0	4
2.31	Жизнь и творчество Сагита Мифтахова	0	2	0	0
4.5	Башкирская поэма 60-70-х годов: темы и проблематика, сюжетно-композиционные особенности (М.Карим, Н.Наджми, З.Биишева. Р.Бикбаев, К.Киньябулатова, М.Гали)	2	0	0	0
2.30	Жизнь и творчество Сайфи Кудаша	0	0	0	4
3.11	Роман «Иргиз» Х.Давлетшиной	0	2	0	10
1.21	Жизнь и творчество М.Уметбаева	0	2	0	4
4.4	Художественные особенности башкирской поэзии. Н.Наджми, Р.Назаров как выразители ценностей национальной культуры. Тема времени и поэта в творчестве Р.Гарипова. Традиции и новаторство в творчестве Р.Сафина, М.Гали, К.Киньябулатовой, Ш.Биккула	0	0	0	4
4.3	Формирование башкирского исторического романа. Исторический роман как жанр литературы, концепция героя исторического произведения. Романы Г.Ибрагимова, К.Маргана	0	0	0	4
4.2	Башкирский историко-революционный роман	2	0	0	0
4.1	Общественные и исторические предпосылки и условия развития литературы.	2	0	0	0
4	**История башкирской литературы в 60-70-е гг. XX в.**	**10**	**14**	**0**	**44**
3.18	Творчество М.Хариса	0	0	0	20
3.17	Творчество Х.Карима	0	0	0	20
3.16	Творчество А.Вали	0	0	0	20

3.15	Творчество Ж.Киекбаева	0	0	0	20
3.14	Творчество А.Бикчентаева	0	2	0	10
3.13	Творчество Х.Гиляжева	0	0	0	0
4.7	Тема современности в прозе. Развитие жанровых форм. «Лирическая» проза. «Производственный» роман. Концепция героя в прозе советского периода. Особенности изображения действительности на основе соцреализма	2	0	0	0
3.10	Жизнь и творчество М.Бурангулова	0	2	0	10
3.9	Творчество Б.Бикбая	0	2	0	0
3.8	Творчество С.Агиша	0	2	0	9
3.7	Творчество Р.Нигмати	0	2	0	10
3.6	Башкирская драматургия в послевоенный период	2	0	0	0
3.5	Башкирская проза в послевоенный период: жанры повести и романа	2	0	0	10
3.4	Башкирская поэзия в послевоенный период: система жанров, тематика, проблематика	0	0	0	0
3.3	Башкирская драматургия в период Великой Отечественной войны	0	0	0	0
3.2	Башкирская проза в период Великой Отечественной войны: очерки, рассказы	2	0	0	0
3.1	Башкирская поэзия в период Великой Отечественной войны. Система жанров	2	0	0	0
3	**История башкирской литературы в 40-50-е гг. XX века**	**8**	**14**	**0**	**149**
3.12	Творчество Д.Исламова	0	2	0	10
	Итого	**46**	**80**	**0**	**624,5**

4.2. Содержание дисциплины, структурированное по разделам (темам)

Курс лекционных занятий

№	Наименование раздела / темы дисциплины	Содержание
2.17	Особенности развития башкирской литературы в 20-30-ые годы 20 века.	Социалистик реализм тураһында төшөнсә. Соцреализм әҙәбиәтендә герой концепцияһы, конфликт мәсьәләһенең хәл ителеше. Беръяҡлылыҡтың сәйәси һәм социаль сәбәп-шарттары. 1920-30 йылдарҙа тыуған әҙәбиәттең сәйәси-публицистик, философик һыҙаттары, маҡсаты һәм бурыстары. Конфликт мәсьәләһе. Индустриялаштырыу, оборона ҡеүәтен үҫтереү, ауыл хужалығын коллективлаштырыу, культура

		революцияһы. – заманды һынландырыусы төп ижтимағи-сәйәси йүнәлештәр. Илдә социалистик төҙөлөштөң киң ҡолас алыуы. Мәҙәни тормошта мәжбүри дөйөм башланғыс белем биреүҙе индереү, республикала юғары уҡыу йорттары, фән һәм культура-ағартыу учреждениеларының асылыуының роле. Әҙәби тел үҫеше. Ғәрәплатин-кириллицаға күсеү тарихы.
2	**История башкирской литературы в 1900-1930-х годах**	
4.8	Особенности башкирской «деревенской» прозы 60-70-х годов. Тема родной земли и судьбы деревни	Ф.Иҫәнғоловтың «Сыуаҡ көндәр», Ш.Янбаевтың “Зәңгәр сатыр”, Я.Вәлиевтың “Бөркөттәр оя ташламай” романдарында, проблематик үҙенсәлектәр, образдар системаһы; жанр һәм стиль үҙенсәлектәре. И.Ғиззәтуллиндың “Ғашиҡтар баҡсаһы”, Н.Мусиндың “Ауылым юлы”, “Зөһрә”, Р.Низамовтың «Мәрйәм», «Хәбәрсе» повестарында ауыл темаһы бирелеше, проблематикаһы. Роман, повесть, хикәйә жанры үҫеше. Соцреализм сиктәрендә герой концепцияһы.
2.5	Особенности башкирской поэзия в 20-е годы.	20-се йылдар әҙәбиәтендә поэзияның өҫтөнлөк алыуы, уның тематик төрлөлөгө, реалистик һәм романтик стиль йүнәлештәренең ҡалҡып сығыуы. Д. Юлтыйҙың, М. Ғафуриҙың «күк шағирҙарына» ҡаршы сығыуҙары. Поэзияның саҡырыу, өндәү, агитационпропаганда йүнәлеше, халыҡ йыры стихияһына яраҡлашыуы. Осор поэзияһында лирик герой концепцияһы. Сатирик һәм юмористик әҫәрҙәрҙең проблематикаһы
2.7	Башкирская драматургия в 20-е годы	Драма әҫәрҙәрен ижад итеү өлкәһендә

		А.Таһировтың тәүге тәжирбәләре. Ғ.Ғүмәрскийҙың пьесалары. Ф.Туйкиндың «Ватан ҡаһармандары», «Тормош ҡорбандары» драмаларының башҡорт әҙәбиәтендә тотҡан урыны. Б.Бәхтигәрәйҙең «Ер һатыу» драмаһының проблематикаһы. Ғ.Ниязбаев драматургияһының үҙенсәлектәре.
2.6	Разновидности жанров башкирской прозы в 20-е годы	Нәҫерҙәр, хикәйәләр, хаттар, мөрәжәғәттәр, мәҡәләләр, очерктар. Повесть жанрында хикәйәләү төрҙәре. И. Насыри, А. Таһиров, Ғ. Дәүләтшин, М. Ғафури, Ғ. Хәйри һ.б. хикәйә һәм повестары. Уларҙа романтизм һәм реализм синтезы, публицистика. Яңы герой мәсьәләһе. Д. Юлтый, М. Ғафури, А. Таһиров, И. Насыри, Ғ. Хәйри ижадында герой эҙләү.
5.4	Культурная атмосфера в конце 1980-х – начале 90-х. «Гласность». «Возвращенная литература». Литература периода постсоветизма. Публицистика	80-се йылдарҙың ижтимағи үҫеш юлында ҡаршылыҡлы осор булыуы, үҙгәртеп ҡороуға тиклемге һәм үҙгәртеп ҡороу йылдарына ҡырҡа бүленеүе. Ошо һынылыштың башҡорт әҙәбиәтендә лә сағылышы. Герой концепцияһы, проблема ҡуйылышы, конфликт тәбиғәте әлкәһендә яңы үҙгәрештәр. Әҫәрҙәрҙә тәнҡит рухы көсәйеүе. Демократияның киңәйеүе, тарихҡа яңыса ҡараш һөҙөмтәһендә нахаҡҡа рәнйетелгән исемдәрҙең аҡланыуы. Әҙәби мираҫҡа ҡараштың объектив төҫ ала барыуы. Тәбиғәтте һаҡлау, милләттең һәм телдең киләсәк яҙмышы мәсьәләләре, рухи экология хаҡында ла үткер әҫәрҙәр тыуыуы. Элекке

		этаптарҙа тыйылған кисерештәрҙең, фекерҙәрҙең реабилитацияланыуы, үҙгәртеп ҡороуҙың ижад офоҡтарын киңәйтеүе, догматик ҡалыптарҙың емерелә барыуы. Публицистиканың йәнләнеүе.
5.6	Проблематика и поэтика романов. Тема современности. Исторические романы. Классификация	80-се йылдар башынан алып 90-сы йылдар дауамында тарихи теманың нығыныуы. Ә.Хәкимовтың «Һауыр ҡумта», «Думбыра сыңы», Я.Хамматовтың «Төнъяҡ амурҙары», «Ҡара яу», «Ағиҙел Иҙелгә ҡоя», Б.Рафиҡовтың «Ҡараһаҡал», «Ахырызаман көткәндә», «Көнгәк», «Эйәрле ат», Ғ.Хөсәйеновтың «Ҡанлы илле биш» романдары. Тарихи шәхес образын һынландырыуҙағы алымдар.
2.1	Литературный процесс в начале XX века. Общие черты башкирской литературы 1900-1917-е гг.	XX быуат башында Башҡортостанда социаль-иҡтисади һәм ижтимағи-сәйәси хәл. 1905 йылғы буржуаз-демократик революцияның милли окраиналарҙағы халыҡтарҙы азатлыҡ көрәшенә рухландырыуы. Башҡортостанда мәҙәниәҙәби хәрәкәттең, мәғариф һәм матбуғат эшенең йәнләнеүе. Башҡорт милли әҙәби телен тыуҙырыуға ынтылыштар. Әҙәбиәттә ерле тематиканың, милли колориттың көсәйеүе.
5.3	Башкирская проза конца 80-х-начала 90-х годов (обзор). Поэтика современных рассказов. Социально-психологические рассказы.	80-90-сы йылдар прозаһындағы идеятематик үҫеш-үҙгәрештәр, заман темаһын үҙләштереү, замандаш образын һынландырыу үҙенсәлектәре. Р.Солтангәрәевтың «Беҙ йәшәгән ер», Д.Бүләковтың «Килмешәк», «Ғүмер бер генә», «Туҙҙырылған тамуҡ», Р.Байымовтың «Яуап бирер көн», Н.Мусиндың «Зәңгәртауҙа - аҡ

		болан», «Яралы кеше тауышы», «Таң менән сыҡ юлдарға», Ш.Янбаевтың «Беүә буйҡайҙары һары тал», С.Шәриповтың «Хушлашмайым», Н.Ғәйетбаевтың «Уҙыш» романдарында конфликттар тәбиғәте, производство, экология, тирә-яҡ мөхит мәсьәләләренең социаль-әхлаҡи проблемалар менән тығыҙ үрелеүе.
5.2	Жанры и жанровые формы поэзии 70-х-начала 80-х годов XX века. Идейно-тематическое своеобразие. Концепция лирического героя. Образ деревни.	Торғонлоҡ йылдарының ойотҡос тәьҫиренең ысынбарлыҡ тармаҡтарына үтеп инеүе, 80-се йылдар башы шиғриәтендә үҙенсәлекле сағылыш табыуы. М.Кәримдең «Прометей монологтары» (1980-1981) шиғри циклы. Н.Нәжмиҙең «Ел тоғо», З.Биишеваның «Имән» әҫәрҙәрендә торғонлоҡтоң таш ҡалыптары күҙ алдына баҫтырылыуы. Н.Нәжмиҙең «Дошмандарға», «Ауыл артисы», И.Кинйәбулатовтың «Тоҙ һибәләр» шиғырҙарында шул осор йәмғиәтенең сатирик портреты күрһәтелеүе. Р.Тойғоновтың «Ҡул йылыһы» (1982), Р.Сафиндың «Яҙҙар көтәм», Н.Нәжмиҙең «Тарафтар» (1980), Р.Бикбаевтың «Ерем балҡышы», «Бураҙналар», С.Әлибаевтың «Ҡойон» исемле йыйынтыҡтарына ингән шиғыр, поэмаларҙың фәлсәфәүи йөкмәткеһе, кеше яҙмышы, йәшәү мәғәнәһе тураһында уйланыуҙарға нигеҙләнеүе. К.Кинйәбулатованың «Әсә һулышы» (1980), Ә.Атнабаевтың «Мөхәббәт юлы», А.Игебаевтың «Шиғырҙар һәм поэмалар», М.Кәримовтың «Ете көнөм - ете моң» китаптарында лирик герой

		үҙенсәлектәре. Р.Бикбаев, Р.Мифтахов, К.Кинйәбулатова, Ә.Атнабаев, А.Игебаев, Р.Хисаметдинова һ.б. шиғырҙарында тәбиғәт алдында кешенең яуаплылығы үҙәккә ҡуйылыуы. Х.Ғиләжевтың «Асыулы шиғырҙар» шәлкеме. Кеше намыҫының саялығын, мөнәсәбәттәрҙең ихласлығын яҡлау йәһәтенән М.Ғәли шиғриәте. Күп кенә ауылдарҙың «перспективаһыҙ» мөһөрө һуғылған аяныслы яҙмышы тураһында "К.Аралбаевтың «Аҡ тирмә» поэмаһы, Т.Йосопов, И.Кинйәбулатов шиғырҙары.
5.1	Предшествия и предпосылки современного этапа. Литература конца 70-х-начала 80-х годов XX века. Художественное сознание «семидесятых» - драматизм. Процессы расшатывания соцреализма	Курстың маҡсаты, бурыстары, башҡорт әҙәбиәте тарихындағы урыны, башҡа предметтар (тарих, философия, әҙәби тәнҡит, әҙәбиәт теорияһы, бибиография, текстология һ.б.) менән бәйләнеше. 80-се йылдарҙың ижтимағи үҫеш юлында ҡаршылыҡлы осор булыуы, үҙгәртеп ҡороуға тиклемге һәм үҙгәртеп ҡороу йылдарына ҡырҡа бүленеүе. Ошо һынылыштың башҡорт әҙәбиәтендә лә сағылышы. Герой концепцияһы, проблема ҡуйылышы, конфликт тәбиғәте әлкәһендә яңы үҙгәрештәр. Әҫәрҙәрҙә тәнҡит рухы көсәйеүе
5	**История башкирской литературы в 80-90--е гг. XX в.**	
5.12	Проблемы человека и общества в современной башкирской литературе	Р.Солтангәрәевтың «Беҙ йәшәгән ер» романында тәбиғәтте һаҡлау, ер кешеһе яҙмышы мәсьәләләре. А.Абдуллиндың «Ун өсөнсө председатель» пьесаһында Сәғәҙиев образы. Торғонлоҡ

		осоронда ерҙә хужалыҡ итеүгә бәйле экономик мәсьәләләр. Б.Рафиҡовтың «Тауҙарҙа ҡар иртә ята», «Сал ҡылған» әҫәрҙәрендә осорҙоң әхлаҡи ҡаршылыҡтарын биреү үҙенсәлектәре.
5.5	Образы выдающихся личностей в литературе 1980-90-х гг. Историко-документальные жанры. Б.Рафиков «Карасакал», Р.Уметбаев «Генерал Кусимов», книга «Муса батыр» и др.	Демократия шарттарында ил тарихындағы мөһим мәлдәрҙе яңы күҙлектән яҡтыртыу. Ә.Хәкимовтың «Өйөрмә», М.Хәйҙәровтың «Китмәҫ әсән килдем» романдарында шәхес культы осоро сағылышы. М.Ямалетдиновтың, Р.Солтангәрәевтың, Я.Хамматовтың «Муса батыр» исемле китапҡа ингән повестарында Муса Мортазин образы. Р.Байымовтың «Сыбар шоңҡар» романы, жанр һәм проблематик яңылығы. Башҡортостан биләмәләрендә барған граждандар һуғышына, башҡорт автономияһы, милли хәрәкәт һәм уның лидерҙарына ҡарата яңы ҡараш.
1	**История башкирской литературы до начала XX века**	
1.1	Введение в курс. Краткие сведения о формировании современных тюркоязычных народов, их культуры и литературы.	Башҡортостанда ҡульъяҙма әҙәбиәт. Әҙәби мираҫ хаҡында төшөнсә. Башҡортостанда ҡульъяҙма әҙәбиәттең таралыуы, сәбәптәре, тематикаһы. Башҡорт әҙәбиәтен сорҙарға бүлеү проблемаһы. Башҡорт әҙәбиәтнең сиктәре, барлыҡҡа килеү осоро, үҫеше мәсьәләләре. Боронғо һәм урта быуаттар әҙәбиәтенә ҡараған әҫәрҙәрҙе уртаҡ, дөйөм төрки ҡомартҡылары тип өйрәнелеү. Был күренештең сәбәптәре. Башҡорт яҙма

		әҙәби теле формалашыу проблемаһы.
1.2	Древнетюркская литература	Әҙәби мираҫ һәм культура хаҡында төшөнсә. Әҙәбиәт тарихын осорҙарға бүлеү. Руник яҙма ҡомартҡылар. М. Ҡашғариҙың “Диуану лөғәт әт-төрк”. Йософ Баласағунлының “Ҡотаҙғу белек” әҫәре. Башҡорт-уғыҙ традициялары һәм “Ҡорҡот-ата китабы”.
4.5	Башкирская поэма 60-70-х годов: темы и проблематика, сюжетно-композиционные особенности (М.Карим, Н.Наджми, З.Биишева. Р.Бикбаев, К.Киньябулатова, М.Гали)	Поэмаларҙа һуғыш, яугир һалдат темаһы: М.Кәримдең «Кара һыуҙар» менән Х.Ғиләжевтың ”Ҡырҡ алтынсы һалдат” поэмалары, ауаздашлығы һәм айырмалыҡтары, Н. Нәжмиҙең һуғыш фажиғәһенә бағышланған поэмалары. Поэмаларҙа заман темаһын философик, социаль планда асыу: Р.Ғариповтың “Табыныу” поэмаһында шәхес һәм тоталитар йәмғиәт мөнәсәбәтәре, азатлыҡ һәм шәхес культын фашлау, З.Биишеваның "Имән" поэмаһы, Р.Бикбаевтың "Вокзал".,Р.Назаровтың “Юҡ, хәзергә йәштәш тимәгеҙ”, “Тере ҡорбандар”, “Яҡты юл” поэмалары Поэмала тарихи шәхес образы. З.Биишеваның “Салауат монологы”.
4.2	Башкирский историко-революционный роман	Д.Юлтый-Г.Хайри-Х.ДавлетшинаФ.Исянгулов-З.Биишева. Историкореволюционый роман как этап развития башкирского национального и башкирского исторического романа. Трилогия Ф.Исянгулова.
4.1	Общественные и исторические предпосылки и условия развития литературы.	60-70-се йылдар – совет осоро башҡорт әҙәбиәтенең алтын осоро. Башҡорт әҙәбиәтенең артабанғы үҫеш юлдарында уның роле. Әҙәбиәт ғилеме өлкәһендә сифат үҙгәрештәре. Әҙәби анализдың тәрәнәйә барыуы. Яңы быуын әҙәбиәт ғалимдары үҫеп сығыуы. Ғ.

		Хөсәйенов, Ғ. Рамазанов, М. Минһажетдинов, Н. Зарипов, И. Вәлитов, С. Сафуанов һ.б. айырым яҙыусылар ижадын анализлаусы монографиялар яҙыуы. Әҙәби тәнҡит, проза һәм поэзия үҫешенә тәрән күҙәтеүҙәр. К. Әхмәтйәновтың «Әҙәбиәт теорияһы» (1971) хеҙмәте баҫылып сығыуы.
4	**История башкирской литературы в 60-70-е гг. XX в.**	
4.7	Тема современности в прозе. Развитие жанровых форм. «Лирическая» проза. «Производственный» роман. Концепция героя в прозе советского периода. Особенности изображения действительности на основе соцреализма	Һуғыш темаһының эпик планда биреләүе: Ғ. Ибраһимовтың «Бер полк кешеләре»Ватан һуғышы осорона мөрәжәғәт иткән тәүге роман; Д.Исламов “Мәскәү юлы” романы – һуғыш картиналарын беренсе көндәрҙән алып киң эпик планда яҡтыртҡан тәүге панорам роман; И.Абдуллин романдарында интернационализм, совет халҡы образы; И.Ғиззәтуллин ижадында ябай совет һалдатының героизмын күрһәтеү.
3.6	Башкирская драматургия в послевоенный период	Һуғыштан һуңғы йылдарҙа драматургияның йәнләнеүе, яңы драматик жанр формаларының тыуыуы. М. Кәрим, Ә. Бикчәнтәев, Р. Хәйруллин, И. Абдуллин драмаларында яу һәм хеҙмәт геройы. И. Абдуллиндың жанр формаһы өлкәһендәге эҙләнеүҙәре. Унын 40-сы йылдар аҙағы - 50-се йылдар башындағы драма, водевиль, сатирик һәм юмористик комедияларындағы конфликт тәбиғәте. Осор драматургияһында музыкаль драманан яңы типтағы комедияға табан ынтылыш. М. Кәримдең «Ҡыҙ урлау» әҫәре – 50-се

		йылдар комедияһының ҙур ҡаҙанышы.
3.5	Башкирская проза в послевоенный период: жанры повести и романа	Бәләкәй жанрҙар уңышы. Документаллектән художестволылыҡҡа килеү. Очерк жанры. Хикәйәләр үҫеше. С. Агиш, Ғ. Ғүмәр, Ә. Бикчәнтәев, Ғ. Әмири, Ф. Иҫәнғолов, К. Мәргән хикәйәләренең жанр-стиль төрлөлөгө, индивидуаллек һыҙаттары. Повестарҙа яу героикаһының фронт һәм тыл бәйләнешенең сағылышы. Документаллек һәм художестволылыҡ берләшеүе булараҡ Ә. Бикчәнтәевтың «Бөркөт һауала үлә» әҫәре. Авторҙың герой концепцияһы.
3.2	Башкирская проза в период Великой Отечественной войны: очерки, рассказы	Яу йылдарында бәләкәй, мобиль проза жанрҙарының сәхнәгә сығыуы. Публицистик мәҡәлә, очерк, хикәйә, новелла жанрҙары. Документаль конкретлыҡҡа, тәьҫирлелеккә ынтылыш. Прозаның үҙәк геройҙары концепцияһы. Халыҡ ҡаһарманлығын документаль ерлектә һәм оператив теркәүсе булараҡ очерк жанры. Унда әҙәби һәм документальпублицистик сифаттар. С. Ҡудаш, С. Агиш, Х. Кәрим, К. Мәргәндәрҙең художестволы очерк йыйынтыҡтары. Героик образдар. Хикәйә жанрының һуғыш йылдарындағы торошо, очеркка тартымлығы.
3.1	Башкирская поэзия в период Великой Отечественной войны. Система жанров	Р. Ниғмәти, Б. Бикбай, Ғ. Ғүмәр, Х. Кәрим, М. Кәрим һ.б. Ватан һуғышының тәүге көндәренән өндәү-саҡырыуға ҡоролған

			публицистик шиғырҙары. Публицистиканың фольклор поэтикаһы менән үрелеүе. Еңеүгә ышаныс рухы. Шиғриәттә яңы темалар, поэтик табыштар. Тылдағы фиҙакәр хеҙмәткә өндәү, халыҡ ижадының героик традициялары, шиғри наказ, шиғри хат алымдары шағирҙарҙың коллектив әҫәр өҫтөндә эшләү тәжрибәһенең башланыуы. Б. Бикбай, Р. Ниғмәти, Ғ. Ғүмәр, Ҡ. Даян ижадында фронт һәм тыл бәйләнеше, яугир егет һәм тылдағы ҡыҙ мөхәббәте. Х. Кәрим, С. Кулибай, М. Сөндөклө ижадында баллада жанры, сатираның йәнләнеүе.
3	**История башкирской литературы в 40-50-е гг. XX века**		

Курс практических/семинарских занятий

№	Наименование раздела / темы дисциплины	Содержание
2.16	Жизнь и творчество Д.Юлтыя	Д.Юлтыйҙың тормош һәм ижад юлы. Д.Юлтыйҙың 20-се йылдарҙа яҙылған шиғырҙарының идея-эстетик үҙенсәлектәре («Атлан батыр!», «Әйҙә, эшкә», «Киңлеккә», «Һыҙ, ҡәләм», «Ҡыҙыл сәскә» һ.б.) «Күк шағирына», «Ул ерһетте йәшлегемде» әҫәҙәренең ижтимағи-эстетик әһәмиәте. «Шәрәф», «Мәйсәрә», «Айһылыу», «Нефть тураһында әкиәт» поэмаларының үҙенсәлектәре, яңы заманды раҫлау мотивтары. Д.Юлтыйҙың проза әҫәрҙәрендә герой проблемаһын хәл итеү: «Ҡан» романының темаһы, идеяһы, йөкмәтке үҙенсәлектәре. Персонаждарға характеристика. Әҫәрҙәге натуралистик һүрәтләүҙәр, уның сәбәптәре. Романдың сюжет-композицион һәм жанр үҙенсәлектәре. «Ҡарағол» драмаһының конфликтына заман йоғонтоһо.Төп геройҙарға характеристика. Драманың башҡорт

		әҙәбиәтендә тотҡан урыны.
2.14	Позия М.Гафури	М.Ғафури шиғриәтендә көрәшкә саҡырыу мотивы («Сәләм», «Ант», «Хисап көнө», «Беҙҙең юл», «Татар егетенә», «Ҡарт батыр теләге», «Йыртылған сәхифәләр» һ.б). М.Ғафури шиғриәтендә ижади, яңыртыусы көс булараҡ Октябрь революцияһы: а) яңы замандың дөйөм һыҙаттары («РКСМ», «Ҡыҙыл таҡтаға», «Ураҡ һәм сүкеш» һ.б.); б) яңы заман идеалы булараҡ азат хеҙмәт, изге эш («Бир ҡулынды», «Гөлдәр баҡсаһында», «Эш һәм белем»). в) хеҙмәт кешеһенең сифаттары («Шахтер», «Бал ҡорто һәм күгәүен», «Эшкә,эшкә»); «Эшсе» поэмаһы. Төп геройҙың үҙенсәлектәре. Әҫәрҙә ауыл һәм ҡала, бай һәм ярлы тормош картиналары. М.Ғафуриҙың хеҙмәт хаҡында фәлсәфәле уйланыуҙары. М.Ғафури ижадында мөхәббәт һәм тәбиғәт лирикаһы.
2.13	Жизнь и творчество Ш.Бабича.	Башланғыс ижадында мәғрифәтселек идеялары менән бергә осор ҡаршылыҡтары тураһында өҙгөләнеп уйланыуҙар, шул уҡ ваҡытта яҡты киләсәккә өмөтләнеү мотивтарының урын алыуы, уның социаль-тарихи ерлеге. Ш. Бабич ижадында романтизм. «Бер минут», «Көрәшеп үткәр ҡыҫҡа ғүмереңде», «Әйҙә, күңелем!», «Көтәм», «Мин - даһи!» һ.б. шиғырҙарының идея-проблематикаһы, художество үҙенсәлектәре.. Шағир ижадында хәҡиҡәтте таба алмайынса, төшөнкөлөккә бирелеү («Үткән көндәр», «Ҡараңғылыҡта»), хыялда яңы донъялар эҙләү мотивтарын бәхетте һәм йәшәү мәғәнәһен халыҡ өсөн көрәштә табыу идеяһы алмаштырыуы. «Халҡым өсөн», «Кем өсөн?», «Йәшәһен эшселәр!» шиғырҙары.
5.15	Творчество А.Абдуллин	Социаль-көнкүреш драма булараҡ “Яңғыҙы” (“Онотма мине, ҡояш”) әҫәре. Дәүер, йәмғиәт һәм шәхес конфликты. Шағир Сергей Чекмарев образының ҡатмарлы шарттарҙа һүрәтләнеше. Азат Абдуллин ижадында драматик дилогия.

		“Ун өсөнсө председатель” һәм “Һағыш йылғаһы” (“Һуңғы уҙаман”) драмаларында конфликттың социаль-психологик характерҙа бирелеше. Морат Сәғәҙиев образының драматик асылы. “Раббым баҡсаһы” әҫәре – социаль-фәлсәфәүи драма. Рудольф образына бәйле шәхес һәм власть конфликтының ҡуйылышы. Драманың46 жанр-стиль үҙенсәлектәре. Әҫәрҙең исеме хаҡында.
2.27	Жизнь и творчество А. Тагирова	Әҙәбиәттә роман жанрының ныҡлап урын алыуы. А. Таһировтың «Һалдаттар», Д. Юлтыйҙың «Ҡан», романдары. И. Насыриҙың «Күҙәй», А. Таһировтың «Ҡыҙылгвардеецтар», «Ҡыҙылармеецтар» романдары. Ғ. Дәүләтшиндың «Коммуна», И. Насыриҙың «Беҙ һул яҡ ярҙан», Һ. Дәүләтшинаның «Ялҡынлы йылдар» кеүек әҫәрҙәренең идея-эстетик йөкмәткеһе, сюжет, композиция үҙенсәлектәре.
2	**История башкирской литературы в 1900-1930-х годах**	
2.26	Жизнь и творчество Г. Хайри	Ғ.Хәйри тормошо һәм ижад юлы. Ғ. Хәйриҙең «Кооператорҙар», «Бүлмә» повестарында заман проблемаларының ҡуйылышы. Ғ.Х8йриҙең «Ҡатын», «Өсәүҙең тарихы» повестарының идея-тематик йөкмәткеһе, конфликт үҙенсәлектәре. Башҡорт романының тыуыуы. «Боролош» романының сюжет-композиция, конфликт үҙенсәлектәре. Романда халыҡтың азатлыҡ өсөн көрәше. Революционерҙар образдары. Заман ҡаршылыҡтарын реаль картиналарҙа һүрәтләү. «Боролош» романында ғаилә, ҡатын-ҡыҙ яҙмыштары һүрәтләнеше. Ғ. Хәйри ижадының башҡорт әҙәбиәте үҫешендәге роле.
2.24	Жизнь и творчество Г. Саляма	Ғ. Сәләмдең тормош һәм ижад юлы. «Ғ.Сәләем тураһында иҫтәлектәр» (1987) китабына күҙәтеү яһағыҙ. Ғ. Сәләмдең «Йыр, йыр кәрәк герой турында», «Ҙур юл һәм һикәлтәләр», «Һөйләнмәгән

		телмәр», «Терелтәһе ине шағирҙы», «Шиғыр илауы» әҫәрҙәрен анализлағыҙ. Автор күтәргән проблемалар, уларҙың бөгөнгө көнгә мөнәсәбәте хаҡында фекер алышығыҙ. Ғ.Сәләм шиғырҙарында һүрәтләү алымдары, композицион саралар, образдарҙың эшләнеше («Һәйкәл», «Асыу», «Республика иртәһе» һ.б. шиғырҙары). Ғ.Сәләмдең сюжетлы шиғырҙарға килеү сәбәптәре. Балладалары. Ғ.Сәләмдең «Ғүмер», «Өс йыр» әҫәрҙәренең идея-эстетик йөкмәткеһе. Ғ. Сәләмдең «Бала» поэмаһы
2.28	Жизнь и творчество И.Насыри	И. Насыри ижадында нәҫер жанры («Ҡояш көлә лә, йылмая ла, ыржая ла», «Һин көлгәндә мин бит көлмәнем», «Беҙ бит пар түгел» һ.б.). Яҙыусының хикәйәләрендә реалистик һүрәтләүҙең нығыуы («Диуана ҡылдар», «Ҡарлуғастар» һ.б.). И. Насыриҙың «Сибай» повесында реалистик һүрәтләүгә ынтылыш. Яңы кеше тыуыуын психологик планда күрһәтеү. Төп образдың үҙенсәлектәре. «Еңелген ятыу» повесында кеше күңелендеге ҡатмарлы психологик процесты сағылдырыу. Шәрәфи образы. «Күҙәй» романында революцион ваҡиғаларҙың бирелеше: а) конфликт үҙенсәлектәре; б) романдың сюжет-композиция үҙенсәлектәре, Ғимай Басыров образы; в) Абдулов, Ҡарабаш ише кире типтарҙы һүрәтләү; г) әҫәрҙә заман йоғонтоһо.
4.17	Жизнь и творчество Я.Хамматова	«Бөртөкләп йыйыла алтын»(1966), «Аҡмантоҡман»(1971), «Йәшенле йәй»(1975), “Юрғашты” (1980), “Руда” (1982) романдары. Пенталогияның яҙыусы ижадында, башҡорт әҙәбиәтендә тотҡан урыны. Ҡара яу" романы. "Ағиҙел Волгаға ҡоя" романы. "Һыр-дарья" романы. "Ҡараһаҡал" романы.

		"Салауат" романы." «Төньяҡ амурҙары" романы. «Тыуған көн" романы. "Башҡорттар китте һуғышҡа" романы. "Комбриг Муртазин" романы.
5.10	Проза Н.Мусина.	Ноғман Мусин ижадында хикәйә һәм повесть жанры. «Ир намыҫы», «Тарих яҙыр инем ташына» хикәйәләрендә тыуған ергә, хеҙмәткә мөнәсәбәт аша кешенең рухи донъяһын асыу; - «Ер биҙәге», «Ауылым юлы», «Кеше йылмая» повестарында замандаш образы. Ауылдың үткәне, хәҙергеһе һәм киләсәге хаҡында уйланыуҙар. «Шайтан ҡуласаһы» повесының конфликт үҙенсәлектәре; - «Йыртҡыс тиреһе» повесында замандың ҡатмарлы проблемаларын сағылдырыу. 2. Ноғман Мусин ижадында роман жанры. Уның романдары өсөн уртаҡ темапроблемалар. -«Мәңгелек урман» романында тәбиғәт һәм кеше яҙмыштарының бирелеше. Төлкөсура образы: азатлыҡ өсөн көрәш темаһы. -«Һуңғы солоҡ» романында тәбиғәт һәм кеше темаһын дауам итеү. Символик образ булараҡ Һуңғы солоҡ. Ҡарамыш образының әҫәрҙәге урыны. Һәләкәттең милли һәм социаль тамырҙарын юллау.
5.7	Исторические романы А.Хакимова	Әхиәр Хәкимовтың «Думбыра сыңы», «Һауыр ҡумта» романдарының яҙылыу тарихы, тарихи ерлеге. Халыҡ азатлығы, үҙ аллы дәүләт өсөн көрәш темаһы. А) Һабрау йырау,Боғара бей, Юлыш һәм Сырым батырҙар; Б) көрәш юлындағы ҡаршылыҡтар. «Һауыр ҡумта» романында рухи азатлыҡ мәсьәләләренең ҡуйылышы. Ҡыуандыҡ һәм Көмөш тамсы образдары. Йәмғиәт һәм прогресс. Фән һәм ғилем, һөнәр, мәғрифәттең йәмғиәт үҫешендә тотҡан урыны, шәхестең быға йоғонтоһо. Ҡыуандыҡ, ҡарт

		оҫта, Сәйфелмөлөк образдары. Ата-бабаларҙың боронғо дине. Башҡорттарҙың ислам динен ҡабул итеүе. Сәйфелмөлөк һәм Ҡылтас Зирәк образдары.
5.8	Исторические жанровые формы в творчестве Б.Рафикова	«Ҡараһаҡал» романының тарихи ерлеге, жанрстиль үҙенсәлектәре. Бәпәнәй абыз - ихтилалдың рухи етәксеһе. З Ҡараһаҡал образы. Ихтилалдың еңелеүгә дусар булыуы, унының объектив һәм субъектив сәбәптәре. Романда халыҡ ижады мотивтары. Тамъяндың ырыу аты, Аҡ дөйә хаҡындағы легендалар, «Ҡараһаҡал» тарихи эпосы. Тарихи фараз хаҡында төшөнсә. а) «Эйәрләнгән ат» әҫәренең жанр үҙенсәлектәре, сюжеткомпозицияһы. б) «Тәңреләр һәм төркиҙәр» фаразы. «Ахырызаман көткәндә» романының йөкмәтке үҙенсәлектәре. Булат Рафиҡов әҫәрҙәрендә башҡорт тарихи романы традицияларының дауам ителеше, новаторлыҡ күренештәре.
5.9	Тема современности в романах Д.Булякова	«Килмешәк» романында үҙгәртеп ҡороу ихтияжын тыуҙырған социаль күренештәр, әҫәрҙең конфликты. Образдар системаһы. «Ғүмер бер генә» романында ҡуйылған моральэтик, философик проблемалар. АрынбаҫаровҠаҙнабаевтар бәрелеше. «Туҙҙырылған тамуҡ» әҫәрендә битлек кейгән яуаплы дәүләт эшмәкәрҙәрен фашлау.
5	**История башкирской литературы в 80-90--е гг. XX в.**	
4.19	Жизнь и творчество Г.Ибрагимова	Ижадында башланғыс осор. Тәүге романдары: "Бер полк кешеләре", (1956), "Ай битен йыуғанда", "Умырзая". Повестары: "Йәшен ташы" һ.б. «Кинйә» романы: - "Тапалған йәйләү" (Беренсе китап, 1977); - "Ил ағаһы" (Икенсе китап, 1987); - "Кинйә" (Өсөнсө китап, 2009). Романда төп образды художестволы һынландырыу. Прототибы. К.Арыҫланов тураһында тарихи мәғлүмәттәр. Романдың тарихи нигеҙе, эпик һыҙаттары. Башҡорт әҙәбиәтендә тоткан урыны. Көйөргәҙе районы Кинйә ауылын һаҡлап ҡалыу тарихы. Данлыҡлы батырҙың исемен мәңгеләштереү өсөн башҡарылған эштәр.

		Был ауылдан сыҡҡан Советтар Союзы геройҙары.
4.20	Жизнь и творчество Н.Наждми	Әҙиптең һуғышҡа тиклемге осорҙағы тәүге шиғырҙары һәм хикәйәләре. «Тамсылар» исемле беренсе шиғырҙар китабына ингән шиғырҙарҙың жанр төрҙәре, идея-эстетик, стиль йүнәлештәре. «Тулҡындар» (1955), «Көтөлмәгән ямғыр» (1960), «Ер һәм йыр» (1962), «Шиғырҙар һәм поэмалар» (1964) кеүек артабанғы шиғри китаптарында һынланған үҫеш этаптары. Назар Нәжми лирикаһының төп йүнәлештәре, лирик геройы үҙенсәлектәре. «Бер йыр килде», «Әллә ниндәй уйҙар солғап алған» шиғырҙарыда шағир һәм заман, халыҡ алдында яуаплылылыҡ мәсьәләләрен ҡуҙғатыуы, «конфликтһыҙлыҡ теорияһына» ҡаршы сығыуы. Н. Нәжмиҙең һуғыш фажиғәһенә бағышланған «Ҡайындар» поэмаһы. «Ҡапҡалар» поэмаһында ике донъя, ике быуын, ике заманды тоташтырған ҡапҡаларҙы күңел ҡапҡалары менән бәйләнештә тасуирлау. «Йыр тураһында баллада» поэмаһының М. Харисҡа бағышланыуы, уның һымаҡ яу ҡырында ятып ҡалған ир-егеттәр иҫтәлеген мәңгеләштереүе. Ҡамсы менән ҡылыс образдары. «Шағир һәм шаһ» поэмаһының көнсығыш традицияларында яҙылыуы
4.18	Жизнь и творчество И.Абдуллина	Әҙәбиәткә килеү юлдары. И. Абдуллин – драматург. «Беҙ айырылышмабыҙ» драмаһында (1949) намыҫ, тоғролоҡ ярҙамында ауыр һынауҙарҙы үтеү, кеше күңеленең ихласлығы тураһында уйланыуҙар. «Бажалар» комедияһы. Унда юмор һәм үткер сатира менән хеҙмәттә, ғаиләлә тыуған конфликттарҙы асыу. Лирик йылылыҡҡа бай «Тиле йәшлек» комедияһы. Зөлҡәрнәй, Бытбылдыҡ, Хәниф, Һандуғас яҙмыштары. «Айһылыуҙың айлы кистәре» драмаһында кешеләрҙең юғары әхлаҡ

		сифаттарын романтик күтәренкелектә раҫлау. «Хуш, Рим!» (1969), «Тол ҡатындар иламай» (1977), «Ҡош юлынан барам» романдарында һуғыш ваҡиғаларын киң эпик планда һүрәтләү. - «Хуш, Рим!» романында Л. Колесников образында Италияла фашизмға ҡаршы көрәшеүселәргә дан йырлау. Интернациональ туғанлыҡ вәкилдәрен берләштергән «Свобода» отрядының подпольела күрһәткән ҡаһарманлыҡтары. - «Тол ҡатындар иламай»романында романтик характерлы Әлфиә Камалова образы. Үҙе теләп һуғышҡп китеп, батырлыҡтар күрһәткән кескәй кәүҙәле, ғорур ҡатын-ҡыҙҙҙары мәңгеләштереү. Иршат Ардыуанов образында совет офицерының батырлығын һәм матур күңел донъяһын һүрәтләү. Әлфиә- Иршат-Әшрәф өсмөйөшө. Мөхәббәт, тоғролоҡ, кешенең рухи көсөнә дан йырлау. - «Ҡош юлынан барам» романының композицияһы.
4.14	Жизнь и творчество Р.Гарипова	Салауат районы Арҡауыл ауылында тыуыуы. Әҙәбиәткә килеү юлдары. Үҙе иҫән саҡта ете китабы донъя күреүе. «Таш сәскә» китабының әҙәбиәттә ваҡиға булараҡ ҡабул ителеүе (1958). Үҙе үлгәндән һуң шағирҙың мираҫы тотошлай баҫылып сығыуы. Үҙгәртеп ҡороуҙар башланғас баҫылған мираҫы. Р. Ғарипов ижадында милләт, халыҡ яҙмышы хаҡында уйланыуҙар. «Башҡорт теле», «Урал йөрәге», «Шлиссельбург тотҡоно» шиғырҙары, «Уйҙарым» ҡобайыры. 1964 йылда яҙылған «Табыныу» поэмаһының баҫылыу тарихы. Унең репрессия йылдарына арналыуы.. Поэманың художестволы эшләнеше.

		«Интегралдар поэмаһы». Мөхәббәт, кешенең уй-фекер, йән азатлығы идеяларының көтөлмәгән образдар аша бирелеше. Р. Ғарипов лирикаһы. Ижадында халыҡсан образдар. Тел байлығы, образлылылыҡ сараларының романтик буяуҙарға бай булыуы. Р. Ғарипов көндәлектәре. Унда йәш кешенең үҙ-үҙен камиллаштырыу өҫтөндә туҡтауһыҙ эшләүен, уҡыу, аң-белем, тән һәм йән сыныҒыуы үтеүен һүрәтләү. Р. Ғарипов тәржемәләре. «Минең антологиям» китабына ингән тәржемәләр. Ғ. Хайәмде тәржемәләүе. Уларҙың башҡортсаға тәржемә өлкәһендә ҙур күренеш булыуы. Рәми Ғарипов хаҡында халыҡ шағиры Р. Бикбаев.
4.13	Жизнь и творчество З.Биишевой	Башланғыс ижады. «Партизан малай», «Йәнле хәрефтәр» һ.б. әҫәрҙәре. З. Биишева ижадында халыҡ ижады традициялары. «Мөхәббәт һәм нәфрәт» (1965), «Һөнәрсе һәм Өйрәнсек» (1965) хикәйәттәренең кеше хаҡында, уның тормоштағы урыны, тәртибе, әхлаҡ йөҙө тураһында тәрән философик ерлеге. З. Биишеваның хикәйәттәрендә конфликттың ике башланғыстың – яҡшылыҡ һәм насарлыҡтың көрәшенә нигеҙләнеүе. Хикәйәттәрҙә гиперболик һүрәтләүҙәр: символик Диңгеҙ, Ҡояш, Ай, Ел-Дауыл образдары. З. Биишеваның повесть жанрында эшләүе. «Көнһылыу» «Гөлъямал», «Ҡайҙа һин, Гөлниса?», повестарында ҡатын-ҡыҙ яҙмышы, совет йәмғиәтендә уның үҙ урынын табыуы, кеше бәхетенең ватан өсөн эскерһеҙ хеҙмәттә табылыуы идеяларына нигеҙләнгән сюжет. «Сәйер кеше» повесында яңы заман йоғонтоһонда тыуған ыңғай геройҙар. Контраст образдар. Лирик повесть тураһында төшөнсә.«Уйҙар, уйҙар…» повесында йәш кешенең хеҙмәттә, коллективта тәрбиәләнеүен, характер формалашыуын күрһәтеү. Көндәлектәрҙең әҫәр структураһында тотҡан урыны. З. Биишеваның «Яҡтыға» трилогияһына ингән

		«Кәмһетелгәндәр», «Оло Эйек буйында», «Емеш» романдарының яҙылыу тарихы. Трилогияның проблематикаһы һәм образдар системаһы. Стиль үҙенсәлектәре; төп герой булараҡ йәш үҫмер Емеш образы. - «Кәмһетелгәндәр» романында социальконкүреште һүрәтләүҙең жанр үҙенсәлеген барлыҡҡа килтереүе. - «Оло Эйек буйында» романында граждандар һуғышы осоронда ғорур, яугир йөрәкле халыҡтың героик көрәшен һүрәтләү. - «Емеш» романында төп геройҙың үҫеше. Уҡыу, аң-белем, мәғариф, китаптар, белем донъяһында яңы кеше формалашыуы. яҡтыға табан барыу тарихы. З. Биишеваның драматургик әҫәрҙәре. «Мөхәббәт һәм нәфрәт», «Нәҙер» пьесаларында халыҡ ижады поэтикаһы мотивтары, фәлсәфәүи символика күренештәре. «Тылсымлы ҡурай» драмаһында төп герой булараҡ халыҡ һәм уның батыры Кинйәбай образы. Атаһы Ирәмәл васыяты. Шәхес һәм халыҡ мөнәсәбәттәрен күрһәтеү. Ер-әсә образында дөйөмләштерелгән тыуған ил, ватан образын биреү. Тылсымлы ҡурай – уның бүләгенең - мәғәнәүи йөкмәткеһе. Мәкерле Юха йылан образында яуызлыҡ, ҡомһоҙлоҡто дөйөмләштереү.
1.10	Поэзия М.Акмуллы.	Осорға (19-сы б. II яртыһы) характеристика. М. Аҡмулланың тормош юлы. М. Аҡмулла идея - эстетик ҡараштары. М. Аҡмулла поэзияһы. а) шиғриәтенең сығанаҡтары; б) идея - тематик йөкмәткеһе һәм жанр үҙенсәлектәре; в) шиғырҙарының төҙөлөшө, тел - стиль үҙенсәлектәре.
1.17	Поэма Кул Гали «Киса Юсуф»	Ҡол Ғәли тормошо һәм ижады. “Ҡиссаи Йософ” әҫәренең жанр-стиль үҙенсәлектәре. “Ҡиссаи Йософ” әҫәренең яҙылыу тарихы. “Ҡиссаи Йософ” әҫәрендә төп геройҙар. Әҫәрҙә күтәрелгән фәлсәфәүи проблемалар. Ҡиссаның башҡорт әҙәбиәтендә тотҡан урыны.
1.20	Творческое наследие	Р. Фәхретдиндың тормошо һәм ижады. Р.

	Р.Фахретдинова.	Фәхретдиндың “Сәлимә” повесында заманса йәшәргә ынтылыу идеяһы. “Әсмә” әҫәрендә тәрбиә, әхлаҡ, ҡатын-ҡыҙҙар проблемалары. Төп геройҙарға характеристика. “Аҫар” китабының төҙөлөшө һәм тәғәйенләнеше.
4.10	Жизнь и творчество. Поэзия М.Карима	Әҙәбиәткә килеү юлдары. Шағирҙың һуғышҡа тиклемге ижады. «Отряд ҡуҙғалды», «Яҙғы тауыштар» исемле тәүге шиғри йыйынтыҡтарының төп мотивтары һәм стиль үҙенсәлектәре. «Мин һуғышҡа китәм, иптәштәр!» (1941) шиғыры менән М. Кәримдең һуғыш йылдары ижады һәм хәрби юлы башлауы. «Ташта үҫкән гөлдәр», «Ямғыр», «Башҡорт халҡына яуап хат» һ.б. шиғырҙары, М.Кәримдең һуғыш осоро поэзияһының лирик геройы. М. Кәримдең һуғыштан һуңғы осорҙағы ижады. Илен ҡурсалаусы һалдат-патриот образы. М. Кәримдең 60-70-се йылдар шиғриәтендә философик лирика, мөхәббәт һәм гражданлыҡ лирикаһы. «Ағиҙелдә аҡ пароход», «Мине тағы ташлап китәһең», «Айырылыу юҡ», «Йәшәйһе бар, һаҡла үҙеңде тиһең», «Ҡоштар осорам» һ.б. шиғырҙарында шәхси һәм ижтимағи ынтылыштар берлеге, йәшәү маҡсаты, гражданлыҡ тойғолары сағылышы. М. Кәрим поэмалары. Жанр һәм стиль эволюцияһы йәһәтенән «Таныш булмаған ҡунаҡ», «Декабрь йыры», «Ҡара һыуҙар» поэмаларының сюжеты һәм композицияһы. Мөхәббәт, ил алдында бурыс, яуаплылыҡ мәсьәләләре. «Ҡара һыуҙар» поэмаһының башҡорт әҙәбиәтендә тотҡан урыны, эпик һүрәтләүҙәрҙең нескә лирик-субъектив, психологик план менән йәнәш барыуы. Яҡуптың һатлыҡ йән икәнен белгәс, иңдәренән ҡара шәлен һалған Ҡатын образы. «Үлмәҫбай» поэмаһында фольклор поэтикаһы. Әҫәрҙең юмористик стиле, романтик дөйөмләштерелгән образдар. «Сер», «Йылмайыу» поэмаларында

		аллегория, шартлылыҡ күренештәре.
5.11	Творчество Г.Хусаинова. Жанр парса. Исторические повести и кисса в творчестве писателя. Роман «Кровавый 55»	Ғайса Хөсәйенов - әҙәби тәнҡитсе һәм әҙәбиәт белгесе. «Заман. Әҙәбиәт Әҙип», «Быуаттар тауышы», «Замана», «Мостай Кәрим» һ.б. китаптары. Уларҙың проблематика һәм жанр төрлөлөлгө. Күп томлы «Башҡорт әҙәбиәте тарихы» китаптарын яҙыуҙа һәм баҫтырып сығарыуҙағы эшмәкәрлеге. 2 Ғ.Хөсәйенов - әҙип. Унын парса жанрында эшләүе Жанрҙың афористик нигеҙе, халык ижады һәм көнсығыш әҙәбиәте менән бәйләнеше. «Батырҙар киссаһы» китабы. Повестарҙың документаль нигеҙе һәм художестволылыҡ. Ҡисса жанрының заманса яңырыуы. 4, «Ҡанлы илле биш» романы. Әҫәрҙең сюжет-композицион үҙенсәлектәре. Батырша образының реалистик эшләнеше. Ихтилалда халыҡ массаларының роле. Ихтилалдың әһәмиәте. Халыҡ кисергән фажиғәләрҙе документаль яҡтыртыу.
5.14	Традиции классического реализма. Творчество Т.Гиниятуллина	Т.Ғиниәтуллиндың повесть-хикәйәләрендә фронтовик образдары. “Таштар араһында”, “Ҡурҡыу”, “Һөжүм” повестарында, “Каска”, “Һуғышта йөҙ аҙым”, “Миҙал”, “Һыҙлай иҫке яралар”, “Контуженный” хикәйәләрендә кеше һәм һуғыш мәсьәләләре. Яҙыусының повесть һәм хикәйәләрендә (“Шәмсетдин менән Шәмсура”, “Кисеү”, “Йыр”, “Ҡапҡа”, “Ҡара баҫыу”, “Мәтрүшкә еҫе”, “Әсә һәм бала”) ҡатын-ҡыҙ образдары. Талха Ғиниәтуллин әҫәрҙәрендә (“Томан эсендәге яңғыҙ йорт”, “Яңы йөрәк”, “Зыярат ҡылыу”, “Бүре”, “Каска”, “Һөжүм”, “Ҡайтыу”, “Туннель”, “Хоҙайбирҙиндың ҡайтыуы” һ.б.) ысынбарлыҡ менән уйҙырма, шартлылыҡ, реализм менән фантастика ҡатнашмаһы.
5.13	Творчество Р.Султангареева.	Яҙыусының тормош юлы һәм ижады хаҡында ҡыҫҡаса характеристика. Жанр формалары. Хикәйә жанрындағы эҙләнеүҙәр, тәүге осор хикәйәләрендә төп темалар һәм геройҙарҙы һүрәтләү үҙенсәлектәре («Тыуған йорт», «Ак тирәктәр», «Сәскәләр бүләк итегеҙ» китаптары). Яҙыусының «Йылы ямғыр», «Тау»

		повестары. «Таш болан» повестарының идея-тематик йөкмәткеләре. Художество үҙенсәлектәре. Р.Солтангәрәев әҫәрҙәрендә психологик һәм символик һүрәтләү алымдары (« Тыуған яҡҡа кайтыу», «Әсә күңеле, «Һарығолак», «Йондоҙ ҡашҡа», «Ишкәкһеҙ кәмә» һ.б.). Яҙыусының «Беҙ йәшәгән ер» романы. Идеятематик йөкмәткеһе, сюжеты. Р.Солтангәрәев ижадында актуаль темаларҙы билдәләү үҙенсәлектәре («Татар менән башҡорт», «Кешеләр» һ.б.).
1	**История башкирской литературы до начала XX века**	
1.4	Башкирская литература в период присоединения к России	XVI быуатта башҡорт үҙ ирке менән Рәсәй дәүләте составына инеүе. Башҡорттар бер халыҡ булып ойоша башлауы, ерҙәренең конкрет сиктәре билдәләнеүе, дуҫлыҡ – туғанлыҡ мөнәсәбәттәре, әҙәби – мәҙәни бәйләнештәр ныгыныуы. Крайҙы өйрәнеүсе рус ғалимдарының хеҙмәттәре. Башҡорт восстаниеларына бәйле әҫәрҙәр. Эпистоляр жанрҙың формалашыуы: “Батыршаның батшаға яҙған хаты”. С.Юлаев тормошо һәм ижады.
2.31	Жизнь и творчество Сагита Мифтахова	С. Мифтаховтың тормош һәм ижад юлы. С. Мифтаховтың «Зимагорҙар» драмаһында халыҡтың азатлыҡ өсөн көрәше. С. Мифтаховтың «Һаҡмар» һәм «Дуҫлыҡ һәм мөхәббәт» драмаларының конфликт үҙенсәлектәре. Социаль проблемаларҙың художестволы хәл ителеше. С. Мифтаховтың «Ялан ҡыҙы» драмаһының идея-эстетик йөкмәткеһе. Башҡорт драматургияһы үҫешендә С.Мифтахов ижадының роле.
3.11	Роман «Иргиз» Х.Давлетшиной	Шәхес культы осоронда яҙыусының фажиғәле яҙмышы, «Ырғыҙ» романының яҙылыуы шарттары (1942-1952). 1957 йылда ғына баҫылып сыға алыуы. Бында Р.Ниғмәтиҙең роле. 1967 йылда С. Юлаев исемендәге Дәүләт премияһы бирелеүе. Тарихи-революцион теманың ҙур прозала яңыса сағылышы. 20–30- сы йылдарҙағы тарихи-революцион романдарҙан айырмалы художестволы

		эшләнеш буйынса ыңғай яҡтары, композицияһы, сюжет төҙөү. Тел-стиль саралары, халыҡ ижады мотивтары.
1.21	Жизнь и творчество М.Уметбаева	М. Өмөтбаевтың тормошо һәм ижады. Ғилми эшмәкәрлеге. “Үткән заманда башҡорт ҡыҙҙарының оҙатылыуы” шиғырында этнографик күренеш – туй йолаһы. “Үткән ғүмер – ҡалған хәтер” шиғырында тарихи дөрөҫлөктөң сағылышы. “Йомран иле”, “Шикәйәт” шиғырында бапшҡорт ерҙәренең аяуһыҙ таланыуы, халыҡтынт зары һүрәтләнеүе. “Ҡайыш илә Йүкә” мәҫәлендә иҙеүсе һәм иҙелеүселәрҙең социаль хәле. Ҡайыш, Йүкә образдары. Мөхәббәт лирикаһы. “Бер ҡалала гүзәл күренеш”, “Минең ғишҡым”, “Ниҙән?”, “Һағыныу” һ.б. Публицистик эшмәкәрлеге. “Йәмғиәт тәртиптәре”, “Көрәшсе” мәҡәләләрендә халыҡ уйҙары, өмөтхыялдарының сағылыуы. “Йәдкәр” китабы.
4	**История башкирской литературы в 60-70-е гг. XX в.**	
3.14	Творчество А.Бикчентаева	Ә. Бикчәнтәев ижадында хеҙмәт кешеһе образы. «Ҡарасәй юлы» (1954) – башҡорт нефть индустрияһы темаһына мөрәжәғәт иткән тәүге роман, ундағы төп проблемалар. Башҡортостанда нефть булыу-булмау мәсьәләләренә ике төрлө ҡараштың сәйәси, әхлаҡи фонда ҡалҡыу итеп һүрәтләү, уның конфликт нигеҙенә ятыуы. Романдың композицион үҙенсәлектәре. «Ожмах вәғәҙә итмәйем» романында осор ҡаршылыҡтарының замандың йәш кешеһе Хәйҙәр Аюдаров образында бирелеше.
3.10	Жизнь и творчество М.Бурангулова	М. Буранғолов – драматург. 20-се йылдарҙа ижад ителгән һәм Башҡорт дәүләт драмтеатрында ҡуйылған пьесалары. «Башҡорт туйы», «Ялан Йәркәй», «Таштуғай», «Ашҡаҙар» кеүек көнкүреш ваҡиғаларына нигеҙләнгән легенда сюжеттарын ижади үҫтереү. Драмаларҙың шул дәүер тамашасыһына тәғәйенләнгәнлеге. М. Буранғоловтың тарихи-революцион пьесалары: «Иҙеүкәй менән Мораҙым» әҫәре. Фольклорға хас халыҡ батырҙарын идеаллаштырыу

		традицияһын дауам итеү, Ҡараһаҡал, Ялан Йәркәй образдары.
3.9	Творчество Б.Бикбая	Б. Бикбайҙың һуғыш осоро ижады. «Кулъяулыҡ», «Фрицтың кресы» һ.б. шиғырҙарының еңеү рухы менән һуғарылыуы. «Ҡарлуғас» драмаһының конфликты, тарихи ерлеге, Баяр Садовский, Яҡуп старшиналарға Шатморат, Ҡарлуғас, Ҡормой һ.б. ҡаршы ҡуйылыуы. «Салауат», «Ҡаһым түрә» драмаларында геройҙарҙың, ваҡиғаларҙың тарихи ерлеккә нигеҙләнеүе. Б. Бикбайҙың «Шәүрә» операһына либреттоһы, «Ҡоҙаса» музыкаль комедияһы – башҡорт сәхнәһендәге яңы күренеш. Б. Бикбай прозаһы.
3.8	Творчество С.Агиша	С. Агиш – хикәйә оҫтаһы. «Эш самауырҙа түгел», «Ҡунаҡ һәм намыҫ», хикәйәләрендә ябай кеше образының социаль-психологик портреты. Характер, деталдәр менән оҫта эш итеү. Ижадында яңы темаларға мөрәжәғәт итеү, замандың социаль һыҙаттарына, кешенең яңы шарттарҙа һәйбәт яҡҡа үҙгәреше мәсьәләләренә баһа бирергә ынтылыуы. «Фәтхи һалдат» хикәйәһендә тарихи тема. «Нигеҙ» романы. Тормошто киң эпик һүрәтләүҙә авторҙың тәүге тәжрибәһе.
3.7	Творчество Р.Нигмати	Р. Ниғмәти – Башҡортостандың халыҡ шағиры. Ижадының әһәмиәте. Һуғыштан һуңғы ижадында Тыуған ил, Башҡортостан, халыҡ тарихы, хеҙмәт темаларының хәл ителеше. «Большевик», «Осҡондан ялҡын» поэмаларында осорҙоң идеологик һыҙаттарының сағылышы. «Һаҡмар ҡыҙы» поэмаһында рухи яҡтан камил шәхесте һынландырыу. Мөхәббәт һәм тыуған илгә һөйөү, уның алдында яуаплылыҡ темалары
3	**История башкирской литературы в 40-50-е гг. XX века**	
3.12	Творчество Д.Исламова	Тормош юлы. «Ҡыҙҙар» повесында күңел драматизмы, кеше психологияһы, әхләҡи-рухи өлкәләге эҙләнеүҙәр. Социаль-психологик роман булараҡ «Йомарт ер» әҫәре. Динис Исламовтың «Мәскәү юлы» романы. Әҫәрҙең темаһы, образдар системаһы,

		сюжеткомпозиция үҙенсәлектәре. «Көньяҡ ҡояшы» – тамамланмаған роман.